

Stockholm den 11 juni 2021

R-2021/0598

Till Socialdepartementet

S2021/02397

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 11 mars 2021 beretts tillfälle att avge yttrande över departementspromemorian Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Ds 2021:7).

Sammanfattning

Advokatsamfundet har ingen erinran mot delar av promemorians förslag, men kan i andra delar inte ställa sig bakom förslagen i enlighet med vad som anförs nedan.

Bakgrund

Syftet med förslagen i promemorian är att stärka principen om barnets bästa när vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) upphör samt att säkerställa trygghet, stabilitet och säkerhet för barn som vårdas med stöd av lagen. Promemorians förslag innebär att tvångsvård av barn inte får upphöra förrän de omständigheter som föranledde vården har förändrats på ett varaktigt och genomgripande sätt. Socialnämndens skyldighet att överväga vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken när den unge varit placerad i samma familjehem under viss tid tidigareläggs från tre till två år och socialnämnden blir även skyldig att följa upp barns situation när tvångsvården har upphört. Socialnämnden föreslås också få möjlighet att besluta om drogtestar för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU inför umgänge och inför prövning av om att tvångsvården ska upphöra.

Situationen idag

Enligt den praxis som har utvecklats på området måste förhållandena varaktigt och genomgripande ha förändrats för att vård som beslutats med stöd av 2 § LVU ska kunna upphöra. Enligt promemorians förslag ska detta nu kodifieras genom ett nytt rekvisit i 21 § LVU.

Gällande överflyttning av vårdnad ska detta idag övervägas när barnet har varit placerat i tre år från det att placeringen verkställdes. Socialnämnden har möjlighet att under vissa situationer följa upp ett barn under två månader efter avslutad placering.

Socialnämnden har idag inte möjlighet att besluta om drogtestar för föräldrar eller vårdnadshavare inför umgänge eller upphörande av vård.

Synpunkter

Nytt rekvisit om varaktig och genomgripande förändring vid vårdens upphörande

Det är enligt Advokatsamfundet positivt att rekvisiten för upphörande av vård förtydligas och uttryckligen framgår av lagtexten. Med hänsyn till att ett tvångsomhändertagande är en tillfällig åtgärd, är det angeläget att de som blir föremål för åtgärden ur rättssäkerhetssynpunkt vet vad som krävs för att tvångsomhändertagandet ska kunna upphöra.

Tidigareläggande av skyldigheten att överväga överflyttning av vårdnaden

Advokatsamfundet motsätter sig förslaget att tidigarelägga socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden från tre till två år. Ett tvångsomhändertagande är en tillfällig åtgärd för att ge skydd åt utsatta barn när vårdnadshavare inte kan ge barnet tillräcklig omsorg. Syftet med lagstiftningen är att barn och vårdnadshavare ska återförenas när förhållandena som ledde till vård förändrats på ett genomgripande och varaktigt sätt. En förutsättning för återförening är att socialnämnden sett till att det finns en god kontakt och ett fungerande umgänge mellan barn och föräldrar.

Förslaget, som tillkommit för att stärka barnets bästa när vård enligt LVU upphör, och säkerställa trygghet, stabilitet och säkerhet för barn som vårdas med stöd av lagen, förutsätter att socialnämnderna arbetar utifrån det som är syftet med ett tvångsomhändertagande, nämligen att barn och vårdnadshavare ska återförenas. Det krävs därför att socialnämnden säkerställer att barnen och vårdnadshavarna ges stöd,

hjälp och insatser samt att umgänge och kontakten mellan barn och föräldrar prioriteras och blir regelbundet. Ofta pågår i dessa situationer flera insatser samtidigt, från olika vårdgivare, och inte sällan dröjer det innan insatserna kommer i gång. Varken barnet eller den enskilde vårdnadshavaren kan styra över att nödvändiga insatser beviljas och när detta sker. Väntetider för exempelvis behandlingshem eller annan vård kan göra att möjligheterna att komma till rätta med problem dröjer. Barnet och vårdnadshavarna kan också behöva stöd och hjälp för att reparera en relation eller återanknyta till varandra.

En återförening efter ett tvångsomhändertagande förutsätter vidare ett fungerande samarbete mellan vårdnadshavare och socialnämnden. Att socialnämnden under samma tidsperiod utreder förutsättningarna för att frånta föräldrarna eller vårdnadshavarna vårdnaden om barnet riskerar att påverka samarbetet kring en återförening i en negativ riktning. Barnets bästa kan bedömas först när insatser och samarbete prövats och möjligheten till återförening har uttömts.

Barn som placeras i familjehem ges dessutom ofta tid att ”landa” i familjehemmet innan umgänge med föräldrarna kommer i gång. Det ankommer på socialnämnden att tillse att barn och föräldrar får möjlighet till erforderligt stöd och hjälp för umgänge, återanknytning och insatser så att en återförening kan bli möjlig. För det fall särskilda åtgärder behövs för att umgänge ska kunna komma till stånd, exempelvis att detta är övervakat eller ska ske på särskild plats, kan det dröja månader innan umgänget kan inledas. Likväl kan åtgärder som syftar till att komma till rätta med missförhållanden i hemmet dröja och det kan ta avsevärd tid innan situationen i hemmet är att anse som varaktigt och genomgripande förändrad. Det är en ingripande åtgärd för såväl barnet som föräldern att flytta över vårdnaden och detta bör därför bara ske när möjligheterna till återförening uttömts.

Utifrån ovanstående utgångspunkter framstår en huvudregel om övervägande av vårdnadsöverflyttning redan efter två år enligt Advokatsamfundet som mindre lämplig. Som framgår av promemorian finns inte heller med dagens huvudregel om tre år något som hindrar att socialnämnden överväger att flytta över vårdnaden redan på ett tidigare stadium.

Det kan slutligen ifrågasättas hur en huvudregel om två år förhåller sig till rekvisitet att barnet *stadigvarande* ska ha vårdats och fostrats i annat hem än i föräldrahemmet för

att vårdnaden ska flyttas över (6 kap. 8 § föräldrabalken). Detta bör belysas i det fortsatta lagstiftningsarbetet för det fall övervägandetidpunkten ska tidigareläggas.

Socialnämnden ska följa upp barns situation efter att vård enligt LVU upphört

Advokatsamfundet ställer sig bakom förslaget att socialnämnden blir skyldig att följa upp barnets situation i hemmet efter avslutad placering. En placering utanför hemmet är en ingripande åtgärd för såväl barn som föräldrar och en uppföljning inom sex månader är en rimlig tid för att följa upp barnets situation. Insatsen medför emellertid en inskränkning i den enskildes privat- och familjeliv och måste vara proportionerlig i förhållande till den tidigare vårdinsatsen.

Drogtester för vårdnadshavare och föräldrar till barn som vårdas enligt LVU

Ett beslut om drogtest för vårdnadshavare och föräldrar innebär betydande inskränkningar i den personliga integriteten samt i rätten till privat- och familjeliv enligt Europakonventionen. Advokatsamfundet delar dock bedömningen i promemorian om att dessa inskränkningar får betraktas som legitima och proportionerliga med hänsyn till skyddet för barnets hälsa. Mot bakgrund av att frivilliga överenskommelser om provtagning i praktiken dessutom riskerar att uppfattas som tvingande för att vården ska upphöra är det också ur rättssäkerhetsperspektiv att föredra att frågan om drogtester regleras i lag, med en kompletterande möjlighet till överprövning av beslutet i förvaltningsdomstol, istället för att den blir fortsatt oreglerad. Advokatsamfundet ställer sig därför i huvudsak bakom förslaget.

Advokatsamfundet anser emellertid att förslaget i dess nuvarande utformning i viss mån är otydligt. Som författningstexten är utformad framgår att provtagning ska ske för att kontrollera om vårdnadshavaren eller föräldern *är* påverkad. Att inte vara påverkad av droger utesluter emellertid inte att det vid provtagning ändå kan finnas spår av droger. Konsekvensen för ett barn kan därmed bli att umgänge inte kan ske under den tid som spår av droger finns vid en provtagning. Risken är vidare att sådana provsvar som ska användas för att besluta om umgänge även används inför prövning om upphörande av vård. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör således förtydligas om provtagningen ska kunna omfatta spår av otillåtna substanser, och vad ett sådant provsvar i så fall ska tillmätas för betydelse i olika sammanhang.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander